

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Kražių kolegijos studentų ir dėstytojų literatūrinė veikla XVII amžiuje: Žemaičių vyskupams skirti kūriniai

---

ANOTACIJA. 1616 m. įsteigta Kražių kolegija tapo visos Žemaitijos kultūros centru. Ją dažnai apsilankymais pagerbdavo Žemaičių vyskupai ir kiti žymūs asmenys, kuriuos sutikdami studentai, vadovaujami retorikos profesoriaus, rengdavo vaidinimus, deklamuodavo panegirikas, sakydavo sveikinimo kalbas. Kai kurie kūriniai yra išspausdinti, kiti – likę rankraščiuose, kiti, ko gero, amžiams pradingę. Tačiau visi jie liudija apie Kražių kolegijos studentų, jėzuitų ir pasauliečių, ir jų profesorių poetikos bei retorikos taisyklių išmanymą, rodo aukštą kūrinių meninį lygį, papildoma žinias apie to meto LDK literatūrą, atskleidžia jos atsiradimo procesą, yra Lietuvos literatūrinio ir kultūrinio palikimo dalis. Pirmajame numatomo ciklo straipsnyje aptariami XVII a. Kražių kolegijoje Žemaičių vyskupams skirti proginiai kūriniai, jų žanrai, struktūra, ypatybės, reikšmė ir vieta lotyniškoje LDK literatūroje.¹

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Kražių kolegija; jėzuitų studentai ir dėstytojai; Žemaičių vyskupai; lietuvių literatūra (lotynų); spausdinti veikalai; rankraščiai; panegirika, drama.

Nuo pat kolegijos įsteigimo 1616 m. Kražiai tapo Žemaitijos mokslo centru. Jau 1617 m. čia imta dėstyti poetika. Simboliška Kražių sėkmė, *omen*, kad pirmasis šios disciplinos dėstytojas buvo Motiejus Kazimieras Sarbievijus

---

¹ Straipsnis parengtas vykdant LMT remiamą lituanistinių tyrimų 2016–2024 m. programos 2016–2018 m. projektą „Kražių kolegijos kompleksinių istorijos šaltinių tyrimas ir publikavimas“, sut. Nr. LIP-021/2016.

(1595–1640), iškilęs į tokias poezijos aukštumas, kokių pasiekti nebuvo lemta nė vienam vėliau lotynų kalba rašiusiam kūrėjui. Sarbievijus yra ir pirmasis mums žinomas Kražių kolegijoje sukurtų veikalų autorius. 1618 m. išspausdintas jam priskiriamas panegirinis kūrinys Žemaičių vyskupui Stanislovui Kiškai pradėjo Kražių studentų ir dėstytojų literatūrinę veiklą, kuri tęsėsi iki pat kolegijos uždarymo. Tiesa, beveik visi kūriniai pasirašyti vien *studiosa iuventute* vardu, tad nustatyti jų autorių ar autorius gana keblu. Dauguma kūrinių išleisti Vilniaus akademijos spaustuvėje.

TYRIMŲ BŪKLĖ. Įvairūs Kražių kolegijos veiklos aspektai aprašyti ir tirti nemenko mokslininkų būrio², tačiau gana gausi ir įdomi Kražių kolegijos studentų ir dėstytojų kūryba be retų išimčių iki šiol nėra sulaukusi tyrėjų dėmesio. Prie tų išimčių priskirtini trys ankstyvieji, tikriausiai Kražiuose parašyti, Sarbievijaus kūriniai: *Gratulationes*³, *Obsequium gratitudinis*⁴ ir *Sacra lithothesis*⁵. Juos yra analizavę

² Žr.: Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 6: *Žemaičių vyskupystė*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, p. 365–373, 421–431; *Kražiai*, redagavo Pranas Razminas, Chicago: Kražiškių sambūris, 1983; *Kražiai*, Vilnius-Kaunas: „XXI amžius“, 1993; *Kražiai amžių sandūroje*, sudarė Juozas Girdzijauskas, (*Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 36), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.

³ *In primo optatissimo auspiciatissimoque illustrissimi ac reverendissimi patris et domini, d. Stanislai Kiszka, Dei gratia episcopi Samogitiae, in suum episcopatum adventu gratulationes a studiosa iuventute gymnasii Chodkiewicziani Crosensis Societatis Iesu oblatae*, Vilnae: In typographeo Academico, 1618. Manoma, kad šį kūrinį Sarbievijus vėliau perdirbo į panegirinį sveikinimą *Aureum saeculum* popiežiui Urbonui VIII ir 1623 m. įteikė jį adresatui, žr. Thomas Wall, „Mathiae Casimiri Sarbievii bibliographia“, in: [Mathias Casimirus Sarbiewski], *Mathiae Casimiri Sarbiewski e Societate Iesu Poloni poemata omnia*, Staraviesiae: Typis et sumptibus collegii Societatis Iesu, 1892, p. XXII–XXIII.

⁴ *Obsequium gratitudinis illustrissimo domino d. Ioanni Carolo Chodkiewicz, palatino Vilnensi, M. L. D. exercituum duci, Livoniae gubernatori, comiti in Szklów, Mysz, et Bychow, Derpatensi, Lubanensi, Velonensi capitaneo etc. etc. ab Apolline Crosensi persolutum; atque a gymnasio Crosensi collegii Chodkiewicziani Societatis Iesu, tamquam munificentissimo erectori oblatum*, Vilnae: Typis Academ[icis] Societatis Iesu, 1619.

⁵ *Sacra lithothesis in prima templi Magnae Virgini Matri dedicati erectione a patribus collegii Crosensis Societatis Iesu, liberalitate illustrissimi domini d. Ioannis Caroli Chodkiewicz, palatini Vilnensis Regni Poloniae adversus hostiles Turcarum copias et M. D. Lith. exercituum ducis, Livoniae gubernatoris, comitis in Szklów, Mysz, et Bychow etc., Derpatensis, Lubanensis, Velonensis etc. etc. capitanei etc. fundati auspiciato celebrata ab eiusdem collegii Chodkiewicziani studiosa iuventute descripta et honori eiusdem liberalissimi fundatoris oblata*, Vilnae: Typis Academicis Societatis Iesu, 1621.

Lenkijos⁶ ir Lietuvos mokslininkai⁷. *Obsequium gratitudinis* ir *Sacra lithothesis* yra išversti į lietuvių kalbą⁸. Nemažai dėmesio skirta ir Kražiuose suvaidintiems dramos veikalams – glaudžiau ar išsamiau jie aptarti beveik visų Lenkijos ir Lietuvos jėzuitų teatro raidą tyrusių mokslininkų darbuose⁹. Kiti Kražiuose sukurti kūriniai iki šiol nėra išsamiau tyrinėti. Atsižvelgiant į nemažą Kražių studentų ir dėstytojų kūrinių kiekį, numatomas straipsnių ciklas, skirtas aptarti visiems Kražiuose parašytiems veikalams.

Šiame, pirmajame ciklo straipsnyje, bus aptarti XVII a. Kražiuose parašyti kūriniai, skirti Žemaičių vyskupams. Tyrimu siekiama:

1. Pateikti XVII a. Kražiuose parašytų kūrinių klasifikaciją.
2. Nustatyti Žemaičių vyskupams skirtų kūrinių (išlikusių ir dingusių, minimų tik istoriografijoje) skaičių; aprašyti jų struktūrą ir ypatumus.

⁶ Thomas Wall, *op. cit.*, p. XXII–XXV; Stanisław Windakiewicz, *Liryka Sarbiewskiego*, Kraków: [s. n.], 1890; Mirosław Korolko, „Sarbiewski i jego *Liryki*“, in: Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Liryki*, przełożył Tadeusz Karyłowski TJ, opracował Mirosław Korolko, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1980, p. XIV–XVI; Elwira Buszewicz, *Sarmacki Horacy i jego liryka*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2006, p. 220, 269–271.

⁷ Eugenija Ulčinaitė, *Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, p. 266–268; Skirmantė Šarkauskienė, „Motiejus Kazimieras Sarbievijaus *Akmens pašventinimas*: tarp teatro ir emblemos“, in: Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Akmens pašventinimas (Sacra lithothesis)*, iš lotynų k. vertė, įžanginį straipsnį ir komentarus parašė Skirmantė Šarkauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 7–35; Eglė Patiejūnienė, *Brevitas ornata. Mažosios literatūros formos XVI–XVII a. LDK spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 175–177; Jolita Liškevičienė, *Mundus emblematum: XVII a. Vilniaus spaudinių iliustracijos*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005, p. 102–106.

⁸ *Obsequium gratitudinis*, iš lotynų k. vertė Rita Katinaitytė, in: Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Lenties žaidimai*, parengė Eugenija Ulčinaitė, iš lotynų k. vertė Ona Daukšienė, Rita Katinaitytė, Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 542–575; Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Akmens pašventinimas (Sacra lithothesis)*, iš lotynų k. vertė, įžanginį straipsnį ir komentarus parašė Skirmantė Šarkauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 36–79.

⁹ Svarbiausi veikalai: Karol Estreicher, *Teatr w Polsce*, Kraków: PIW, 1873–1879, t. 1–3; Michał Brensztejn, *Teatr szkolny w Krozach na Żmudzi. Odbitka z „Ateneum Wileńskiego“*, metr. III, sąs. 9, Wilno: „Lux“, 1925; Mykolas Biržiška, „Jėzavitų mokyklos teatras Lietuvoje“, in: *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos*, t. 1, Kaunas, 1931; Jan Ochoń, *Dramat i teatr szkolny jezuitów w Polsce wieku XVII w świetle programów teatralnych*, Wrocław [i inn.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970; Vanda Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų: XVI–XVIII a. mokyklinis teatras*, Vilnius: Mokslas, 1981; *Lietuvos jėzuitų teatras: XVI–XVIII a. dramų rinktinė*, parengė, iš lotynų ir lenkų k. išvertė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

3. Naudojantis metinių Kražių kolegijos laiškų (*annuae litterae*), istorijos apybraižų (*historiae*) ir trumpųjų katalogų (*catalogi breves*) duomenimis, patikrinti ir papildyti su Kražiuose parašytais, perskaitytais ar atliktais sceniniais kūriniais susijusias žinias ir detales.
4. Atkreipti dėmesį į Kražiuose parašytų kūrinių autorystės problemas, pabandyti nustatyti galimus kūrinių, dažniausiai pasirašytų tik Kražių kolegijos studentų vardu, autorius.

Pagrindiniai šaltiniai, teikiantys žinių apie Kražiuose sukurtus kūrinius, yra Estreicherių¹⁰, Daivos ir Sigito Narbutų¹¹, Konstancijos Čepienės ir Irenos Petrauskienės¹² sudaryti katalogai, taip pat Vandos Zaborskaitės monografijoje pateiktas chronologinis vaidinimų ir teatralizuotų reginių sąrašas¹³. Jais ir buvo remtasi atliekant tyrimą.

XVII A. KRAŽIŲ KOLEGIJOS STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ KŪRINIŲ KLASIFIKACIJA

Šiandien žinoma apie 36 kūrinius, kurių autoriai yra Kražių kolegijos dėstytojai ar studentai. Nors kūrinių skaičius santykinai nėra didelis, tačiau juos klasifikuojant kyla tam tikrų problemų. Kūrinius skirstyti galima atsižvelgiant į keletą aspektų.

Atrodytų, kad klasifikacija pagal autorių būtų pati logiškiausia. Tačiau problema ta, kad tik keletas kūrinių yra pasirašyti vieno autoriaus vardu, kiti sudaryti iš nedidelių keleto ar net keliasdešimties autorių kūrinių, dar kiti nėra pasirašyti jokio konkretaus asmens vardu. Vietoj autoriaus antraštėje dažniausiai rasime tokius įrašus: *a studiosa iuventute gymnasii Chodkiewicziani Crosensis Societatis Iesu*, *a nobili iuventute collegii Crozensis Societatis Iesu* ir pan. Vis dėlto kai kurie kūriniai jau nuo seno priskiriami tam tikriems autoriams. Taip yra su *Obsequium gratitudinis* ir *Sacra lithotesis*, kurie laikomi

¹⁰ Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 12–34, Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1891–2014.

¹¹ *Index librorum Latinorum Lituaniae saeculi septimi decimi = XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas*, sudarė Daiva Narbutienė ir Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.

¹² Konstancija Čepienė, Irena Petrauskienė, *Vilniaus akademijos spaustuovės leidiniai 1576–1805. Bibliografija*, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Centrinė biblioteka, 1979.

¹³ Vanda Zaborskaitė, *op. cit.*, p. 199–202.

ankstyvosios Sarbievijaus kūrybos vaisiais. Tai patvirtina atskiruose knygų egzemplioriuose padaryti įrašai ranka¹⁴. Dėl kitų kūrinių autorystės galima kelti tik tam tikras hipotezes. Labiausiai tikėtina, kad jie priklauso tuo metu poetiką ar retoriką Kražiuose dėščiųsių jėzuitų plunksnai. Šių dalykų dėstytojai tikrai turėjo būti jei ne kūrinių autoriai, tai bent jau galutinio varianto redaktoriai. Tačiau, ko gero, galimi ir kiti variantai.

Bene didžiausią išlikusių kūrinių dalį sudaro paties įvairiausio pobūdžio panegirikos. Dažniausiai jose maišoma proza ir poezija, kartais įvairūs poezijos žanrai. Ne mažesnę kūrinių dalį sudaro ir dramos, tačiau jų likę labai mažai, o dramų turinys žinomas iš gausiau išlikusių dramų santraukų. Dėl išvardytų aplinkybių skirstyti kūrinius pagal žanrus gana keblu.

Galima ir kiek neįprasta klasifikacija, kurios atspirties taškas – kūrinių parašymo proga arba adresatas, dažnai neatsiejamai susiję. Tokiu atveju Kražiuose parašytus kūrinius galėtume skirstyti į tokias grupes:

- a. kūriniai, skirti Žemaičių vyskupams (dažniausiai ingresso proga);
- b. kūriniai, skirti Žemaičių seniūnams (dažniausiai jų paskyrimo į šias pareigas proga);
- c. kūriniai, skirti asmenims, susijusiems su kolegijos fundacijomis, gyvenimu ir veikla;
- d. kūriniai, parašyti religinių švenčių proga.

Neatmesdama kitų klasifikacijos galimybių straipsnio autorė vis dėlto pasirinko paskutiniąją kaip labiausiai tinkančią temai atskleisti. Mat jau XIX a. istorikų pastebėta, kad „Seniau Kražiai garsėjo institucijomis ir mokymo įstaigomis. Dėl to jie turėjo garbės matyti daug garsių žmonių – vyskupus, prelatus, senatorius, seniūnus, jėzuitų vienuolijos provincijolus ir įvairius didikus.“¹⁵

KŪRINIAI, SKIRTI ŽEMAIČIŲ VYSKUPAMS

Motiejus Valančius pastebėjo, kad „jezavitai [...] visuomet su džiaugsmu sveikino ir garbino atvažiuojančius vyskupus“ ir konstatavo, kad „Kražių knygynečioj

¹⁴ Pvz., kad *Obsequium gratitudinis* autorius Sarbievijus, patvirtina įrašas ranka LMAVB egzemplioriuje.

¹⁵ Vincentas Juzumas, *Žemaičių vyskupijos aprašymas*, parengė Mindaugas Paknys, Varniai: Žemaičių vyskupystės muziejus, 2013, p. 753.

yra daug knygelių, iš dešties atvažiavimo vyskupų parašytų ir išspausdintų, kaipo tai: *Applausus* (1626), *Clypeus Samogitiae* (1632)¹⁶. Tad nenuostabu, kad šio pobūdžio kūrinių likę daugiausia. Dažniausiai tai panegirinio pobūdžio veikalai, skirti vyskupų ingresams. XVII a. Žemaičių vyskupais buvo 8 asmenys¹⁷, vienam iš jų – Aleksandrui Sapiegai – skirtų kūrinių nėra išlikę. Apie šiam vyskupui skirtus kūrinius neužsimenama ir *annuae litterae* bei *historiae* puslapiuose. O štai Jonui Jeronimui Krišpinui skirtas kūrinys tikrai turėjęs būti, nes apie jį rašoma *historiae*¹⁸, tačiau laikas mums jo neišsaugojo. Taigi iš viso yra žinomi 10 Žemaičių vyskupams skirtų kūrinių, iš kurių mūsų dienas pasiekė 8. Vienas iš jų (Jeronimui Krišpinui) neišliko, o kito, parašyto 1689 m. Kražių jėzuitų bažnyčios konsekrovimo proga ir skirtu tuometiniam vyskupui Kazimierui Pacui, likimas neaiškus: Čepienės-Petrauskienės kataloge jis minimas kaip esantis Vilniaus universiteto bibliotekoje, Narbutų kataloge jau nurodoma, kad „buvo VUB“. Straipsnio autorei kūrinio nei VUB, nei kur kitur surasti nepavyko.

Taigi žinomi tokie kūriniai, skirti Žemaičių vyskupams:

1. Stanislovui Kiškai, 1618 m.
2. Abraomui Vainai, 1627 m.
3. Merkeliui Elijaševičiui Geišui, 1631 m.
4. Jurgiui Tiškevičiui, 1634 ir 1641 m.
5. Petruui Parčevskiui, 1650 m.
6. Kazimierui Pacui, 1668, 1689 ir 1693 m.
7. Jonui Jeronimui Krišpinui, 1695 / 1696 m.

Visus Žemaičių vyskupams skirtus kūrinius, parašytus Kražiuose, aptarsime pagal bendrą schemą: kūrinio adresatas; kūrinio parašymo proga; kūrinio apimtis, žanras ir struktūra; kūrinio autorius (autoriai) ir autorystės problemos.

¹⁶ Motiejus Valančius, *op. cit.*, p. 367. Pastebėtinas faktas, kad 2017 m. išleistame *Elenchus librorum veteris collegii Crosensis anno 1803 compilatus = Buvusios Kražių kolegijos 1803 metų knygų sąrašas*, kurį parengė Darius Antanavičius, šios knygos net neminimos. Vadinasi, 1803 m. jų Kražiuose jau nebuvo.

¹⁷ Stanislovas Kiška (1618–1626), Abraomas Vaina (1626–1631), Merkelis Elijoševičius Geišas (1631–1633), Jurgis Tiškevičius (1633–1649), Petras Parčevskis (1649–1658), Aleksandras Sapiega (1660–1667), Kazimieras Pacas (1667–1695), Jonas Jeronimas Krišpinas (1695–1708).

¹⁸ ARSI, Lit. 43, l. 261 v.

1 pav. Kūrinio *In primo optatissimo* (1618),
skirto Stanislovui Kiškai, antraštinis lapas

Pirmasis Žemaičių vyskupui Kražiuose parašytas kūrinys yra *In primo optatissimo, auspiciatissimoque illustrissimi ac reverendissimi patris et domini, d. Stanislai Kiszka, Dei gratia episcopi Samogitiae, in suum episcopatum adventu gratulationes a studiosa iuventute gymnasii Chodkiewiciani Crosensis Societatis Iesu oblatae* (Sveikinimai pirmojo, geidžiamiausio ir laimingiausio įžengimo į savo vyskupystę proga šviesiausiam ir gerbiamiausiam tėvui ir ponui Stanislovui Kiškai, Dievo valia Žemaitijos vyskupui, išsakyti mokytojos Kražių Chodkevičiaus gimnazijos jaunuomenės), išspausdintas 1618 m., Thomaso Wallo priskirtas Sarbievijaus plunksnai¹⁹. (1 pav.)

¹⁹ Žr. „Mathiae Casimiri Sarbievii bibliographia“, in: Thomas Wall, *op. cit.*, 1892, p. XXII–XXIII.

Šiam vyskupui, nors ir pasižymėjusiam nepaprasta energija, uolumu ir radikalumu, skirtų kūrinių yra labai mažai. Be jau minėto, Sarbievijui priskiriamo veikalo, žinomas dar vienas, išspausdintas 1614 m., kai Kiška tapo valdovo sekretoriumi²⁰. 1618 m. lapkričio 26 d. Kiška buvo paskirtas Žemaičių vyskupu, netrukus turėjo įvykti ir jo ingresas. Šiai progai Kražių jėzuitai ruošėsi iš anksto, nes proginis kūrinys taip pat spėjo pasirodyti 1618 m. Pats ingresas įvyko jau 1619 m., nes tų metų *historiae* mini, kad „Annus 1619 ut auspiciato novi praesulis illustrissimi domini Stanislai Kiszka ad suam metropolim ingressu mire nobis fuit iucundus“ („1619 metai mums buvo ypač malonūs dėl laimingo naujo vyskupo šviesiausiojo pono Stanislovo Kiškos įžengimo į savo vyskupijos sostinę“)²¹.

Kūrinio (4°, 40 p.) struktūra:

	Kūrinio dalis	Autorius	Kūrinio pobūdis / metras	Apimtis
1.	Herbinis eilėraštis „In stemma gentilitium illustrissimi praesulis“	Stanislaus Szemiot	eleginis distichas	4 eil.
2.	Illustrissimo et reverendissimo domino d. Stanislao Kiszka D[ei] g[ratia] episcopo Samogitiae	Casimirus Szemiot	proza	1,5 p.
3.	Argumentum poematis			0,5 p.
4.	Poema	Stephanus Karp	hegzametras	309 eil.
5.	Classis epigrammatum	Autorių kolektyvas	eleginis distichas	234 eil.
	I. Arma ferunt vires	Iosephus Zelechowski	eleginis distichas	8 eil.
	II. Huc cursus erit	Alexander Woyniath	eleginis distichas	8 eil.
	III. Augustum munus	Christophorus Gotowc	eleginis distichas	8 eil.
	IV. Coronabit te rosis	Ioannes Wisztolt	eleginis distichas	8 eil.
	V. Florebit in aeternum	Iacobus Koszuc	eleginis distichas	8 eil.
	VI. Numerosum munus	Chrysostomus Skorulski	eleginis distichas	8 eil.
	VII. Virtus unita fortior	Georgius Bork	eleginis distichas	8 eil.

²⁰ XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas, Nr. 689.

²¹ ARSI, Lit. 38-I, l. 241av.

VIII.	Verum est testimonium eius	Henricus von Retzen	eleginis distichas	8 eil.
IX.	Crux sanat, calx ferit	Lucas Franco	eleginis distichas	8 eil.
X.	Crucis vestigium	Nicolaus Wisztolt	eleginis distichas	8 eil.
XI.	Posuit fines tuos pacem	David Hessuch	eleginis distichas	8 eil.
XII.	Bonus pastor, bonum ovile	Adamus Uwoin	eleginis distichas	8 eil.
XIII.	Deo affine stemma	Andreas Giecelaic	eleginis distichas	8 eil.
XIV.	Optimum quemque electio invenit	Iosue Iwanowicz	eleginis distichas	8 eil.
XV.	Unum ovile	Nicolaus Moroslawski	eleginis distichas	8 eil.
XVI.	Mutus honor	Alexander Davgialo	eleginis distichas	8 eil.
XVII.	Crux patrona bellis	Christophorus Gardiscius	eleginis distichas	6 eil.
XVIII.	In hoc signo vinces	Petrus Karp	eleginis distichas	2 eil.
XIX.	Tolle crucem tuam	Samuel Ianczewski	eleginis distichas	2 eil.
XX.	Redeunt Saturnia saecla	Iosephus Piotrowicz	eleginis distichas	8 eil.
XXI.	Bonus miles Christi	Nicolaus Korff	eleginis distichas	8 eil.
XXII.	Pretium pietate augetur	Stephanus Chrzastowski	eleginis distichas	8 eil.
XXIII.	Humilitas honorata	Enoch Iwanowicz	eleginis distichas	8 eil.
XXIV.	Crux, humile signum	Gabriel Davgialo	eleginis distichas	8 eil.
XXV.	Iudicium Samogitiae	Christophorus Preikint	eleginis distichas	8 eil.
XXVI.	Modestiae exemplum	Alexander Litwinowski	eleginis distichas	8 eil.
XXVII.	Ipsa metus te noster amat	Petrus Hoffman	eleginis distichas	8 eil.
XXVIII.	Quasi tuba exalta vocem tuam	Valentinus Joteiko	eleginis distichas	8 eil.
XXIX.	Una fides	Bartholomaeus Grimza	eleginis distichas	8 eil.
XXX.	Ter felix	Iosephus Seraphnowicz	eleginis distichas	8 eil.

Kūrinys sudarytas iš 33 autorių mažesnės ar didesnės apimties darbų. Įdomu, kad Thomas Wallas 1892 m. parašytoje pratarinėje kol kas pilniausiam Sabievijaus poezijos leidimui, pastebėjo, jog paties kūrinio jis nematęs, bet remiatis 1757 m. Adomo Naruševičiaus leidimu²². Naruševičius prie poemos spausdina ir Sarbievijui priskiria 23 epigramas²³. Wallas nurodo, kad spausdina tik tris, kitas nei Naruševičiaus leidime²⁴. 1618 m. leidime yra 30 epigramų. Nei Naruševičius, nei Wallas neužsimena apie prozinę įžangą, kuri yra integrali kūrinio dalis, tačiau kažkodėl dingsta iš minėtų Sarbievijaus kūrybos leidėjų akiračio. Dėl šios painiavos kyla daug klausimų dėl kūrinio autorystės. Kas visų epigramų ir prozinės įžangos autorius? Sarbievijus? O gal prie šio kūrinio buvo prisidėję ir tuo metu poetiką studijavę jo mokiniai? Norint atsakyti į šiuos klausimus reikalinga išsamesnė kūrinio analizė, kuri, tikėtina, taps tolesnių tyrimų objektu.

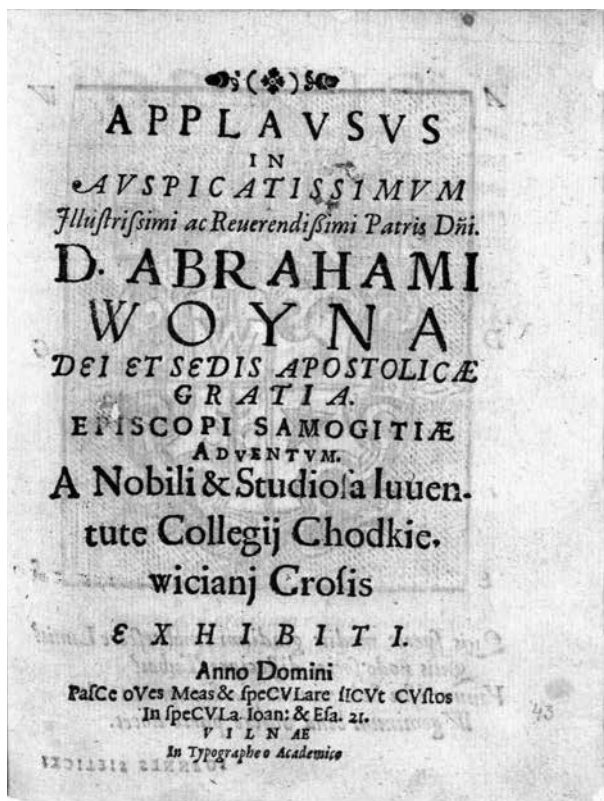
1626 m. liepos 20 d. Žemaičių vyskupu paskirtas Abraomas Vaina (1626–1631). Jį pagerbdami Kražių kolegijos studentai skiria vyskupui kūrinį *Applausus in auspaticissimum illustrissimi ac reverendissimi patris domini d. Abrahami Woyna, Dei et Sedis Apostolicae gratia episcopi Samogitiae, adventum a nobili et studiosa iuventute collegii Chodkiewiciani Crosis exhibiti (Plojimai labai laukiamam šviesiausio ir gerbiamiausio tėvo Abraomo Vainos, Dievo ir Apaštaly sosto valia Žemaičių vyskupo, atvykimui, sukelti Kražiuose Chodkevičiaus kolegijoje bajorų ir studijuojančio jaunimo)*, kuris išspausdinamas 1627 m. (2 pav.)

Kada ir kaip kūrinys buvo atliktas, neaišku, nes nei *annuae litterae*, nei *historiae* iš tų metų neišliko. Labai tikėtina, kad jis buvo perskaitytas ar net suvaidintas būtent 1627 m., kai vyskupas lankėsi daugumoje vyskupijos vietų minėdamas Šventųjų Metų jubiliejų. Šis kūrinys išsamiau neaptartas nė vieno tyrėjo darbe. Jis minimas Zaborskaitės knygos „Chronologiniame vaidinimų ir teatralizuotų reginių sąrašė“, tačiau panašu, kad autorė paties

²² Thomas Wall, *op. cit.*, p. XXIII.

²³ [Mathias Casimirus Sarbiewski], *Reverendi patris Mathiae Casimiri Sarbiewski e Societate Iesu poemata ex vetustis manuscriptis et variis codicillis olim ab authore dissimulato nomine editis deprompta et in unum collecta*, Vilnae: In typographia regia academiae et universitatis Societatis Iesu, 1757, p. 20–27.

²⁴ Thomas Wall, *op. cit.*, p. XXIII.

2 pav. Kūrinio *Applausus* (1627), skirto Abraomui Vainai, antraštinis lapas

kūrinio nematė, nes nurodė jį paminėjus tik Mykolą Biržišką²⁵. Dabar vienintelis žinomas jo egzempliorius saugomas Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt Peterburge²⁶, o mikrofilmas – Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje²⁷.

Kūrinys išties išskirtinai įdomus. Jo parašymo data sumaniai užfiksuota tuo metu labai populiariu chronosticho pavidalu, kurį sudaro citatos iš Izaijo knygos: *PasCe oVes Meas* (*Jn* 21, 17) ir *speCVLare siCVt CVstos / in speCVLa* (*Iz* 21). Antroji frazė sudurstyta iš kelių reikšminių nurodyto Izaijo knygos skyriaus žodžių.

²⁵ Vanda Zaborskaitė, *op. cit.*, p. 200.

²⁶ *XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas*, Nr. 34.

²⁷ Nacionalinių publikuotų duomenų archyvinis fondas, Mf. 322, internetinė prieiga: <http://www.epaveldas.lt>.

Kūrinio (4°, 24 p.) struktūra:

	Kūrinio dalis	Autorius	Kūrinio pobūdis / metras	Apimtis
1.	Herbinis eilėraštis	Ioannes Sielicki	eleginis distichas	4 eil.
2.	Oratio	Ioannes Talat	proza	3 p.
3.	Argumentum poematis	Ioannes Szostowicz	hegzametras	184 eil.
4.	Applausus emblematicus	Autorių kolektyvas	eleginiai distichai	84 eil.
	I. Maiora decent	Michael Heliaszewicz	eleginis distichas	10 eil.
	II. Simul et semel	Andreas Iwicky	eleginis distichas	8 eil.
	III. Dediscunt artem tubae suam	Andreas Mackowicki	eleginis distichas	8 eil.
	IV. Vis inscia vinci	Gabriel Sypowicz	eleginis distichas	8 eil.
	V. Virtutem sequitur honos	Stanislaus Heliaszewicz	eleginis distichas	8 eil.
	VI. Certa victoria	Ioannes Razmusowicz	eleginis distichas	8 eil.
	VII. Certamen amoris	Ioannes Heliaszewicz	eleginis distichas	8 eil.
	VIII. Par virtuti numerus	Nicolaus Ciundzewicki	eleginis distichas	10 eil.
	IX. Hoc felix influxus ab astro	Casimirus Paszkowski	eleginis distichas	8 eil.
	X. Grex tutus ab hoste	Theophilus Kulesza	eleginis distichas	8 eil.
5.	Applausus epigrammaticus	Autorių kolektyvas	eleginiai distichai	64 eil.
	I. Sunt eadem Woynae quae stemmata Famae	Ioannes Giedroyc	eleginis distichas	8 eil.
	II. Virtutum certamen honestum	Casimirus Kotowski	eleginis distichas	8 eil.
	III. Bellum simul atque triumphus	Alexander Kurnicki	eleginis distichas	8 eil.
	IV. Lituus non sufficit unus	Andreas Kurnicki	eleginis distichas	8 eil.
	V. Honori telum accommodat alas	Balthazar Mieciewicz	eleginis distichas	8 eil.
	VI. Ad numerum creverunt luminis umbrae	Venceslaus Margiewicz	eleginis distichas	8 eil.
	VII. Laetitia iuuet ipse polus	Andreas Szostowicki	eleginis distichas	8 eil.
	VIII. Quam belle haec tela sagittant	Nicolaus Kotowski	eleginis distichas	8 eil.

3 pav. Kūrinio *Applausus* lapas su Abraomo Vainos herbu ir herbiniu eilėraščiu

Kaip matyti iš lentelės, kūrinį sudaro kelios pagrindinės dalys. Kūrinys pradedamas herbiniu eilėraščiu (3 pav.).

Vyskupo herbo skydas padalytas į 4 laukus, o kiekviename iš jų – figūra: Vainų giminės herbas Trys ragai (*Trąby*), kalavijas su keturiais mėnuliais (*Druck*), pentagrama ir herbo Habdanko (*Abdank*) modifikacija. Kiekvienai iš šių figūrų paskirta po vieną herbiniu eilėraščių eilutę.

Quis speret mediis gladium tenebrescere Lunis?

Quis nodo socias dissociare Tubas?

Vivunt ista Solo, vivunt pia Stemmata caelo,

W geminum bina vivere parte docet.

(Kas patikėtų, kad kardas tamsuoja viduryje mėnulių? / Kas patikėtų, kad galima atskirti mazgu surištus ragus? / Gyvena šitie [ženklai] dėl žemės, gyvena pamaldūs ženklai ir dėl dangaus, / Dviguba W moko gyventi iš abiejų pusių [t. y. ir žemėje, ir danguje].)

Po herbinių eilėraščių eina prozinė vyskupo laudacija ir hegzametru parašyta poema, girianti vyskupą ir aukštinanti jo dorybes. Literatūrologiniu požiūriu įdomiausios dvi tolesnės dalys – *applausus emblematicus* (embleminiai plovimai) ir *applausus epigrammaticus* (epigraminiai plovimai). *Applausus emblematicus* dalį sudaro 10 kūrinių. Atliekant kūrinių emblemą, ko gero, turėjo būti nupieštos ir iškabintos sveikinimo menėje ar koplyčioje. Jos gal ir ne pačios sudėtingiausios ar išradingiausios, tačiau atspindinčios ir vyskupo herbe esančias figūras, ir Žemaitijos realijas. Kūrinių emblemą yra trinarės, t. y. turi visas privalomas dalis: devizą (dar vadintą lema, inskripcija, moto), paveikslėlį (*pictura, imago, icon*) ir epigramą (subskripciją)²⁸. Tiesa, paveikslėlių tekste nėra – juos atstoja trumpas aprašas, kas turėtų būti ar buvo pavaizduota. Pvz., patį pirmąjį *applausus* sudaro: ikona „Tubae praesulis a Fama acceptae Marti Planetae in coelis inferitur“ („Vyskupo [herbo] Ragai Gando įnešami dangun į Marso planetą“); lema „Maiora decent“ („Didingesni dalykai dera [vyskupo herbui – Ragams]“); ir epigrama, išplečianti ir aprašanti tai, apie ką užsimenama ikonoje ir lemoje. *Applausus epigrammaticus* dalis sudaryta iš 8 epigramų. Jose sumaniai žongliruojant herbo figūromis žavimasi vyskupo dorybėmis. Ir išradinga kūrinių struktūra, ir jame pritaikytos tuo metu dar gana naujos poetikos mokslo teorijos leidžia šį kūrinių laikyti vienu įdomiausių Kražiuose parašytų kūrinių.

Atskirus šio veikalą kūrinius pasirašė 21 asmuo, antraštėje jie įvardyti kaip *nobilis et studiosa iuventus*. Kai kurie pagal pavardes galėtų būti arba broliai, arba giminaičiai, tuo pačiu metu studijavę kolegijoje. Tačiau ar tikrai su poetikos subtilybėmis dar tik besigalynėjantys bajoraičiai galėjo parašyti tokios įdomios ir neįprastos struktūros kūrinių, išradimais panaudoti tuo metu žinomas literatūros teorijas ir pan.? Išlikęs tų mokslo metų Kražių kolegijos *catalogus brevis*²⁹ nurodo, kad poetiką ir sintaksę 1626–1627 m. dėstė Jonas

²⁸ Eglė Patiejūnienė, *op. cit.*, p. 59.

²⁹ ARSI, Lit. 6, l. 255rv.

Chondzinskis (Ioannes Chądzynski, 1600–1660), dabar labiau žinomas kaip filosofinių ir teologinių kūrinių autorius³⁰. Tačiau XVII a. jo filosofinės ir politinės mintys nebuvo įvertintos, o veikalai liko rankraščiuose³¹. Nuo XX a. situacija pasikeitė: Chondzinskio darbus imta tirti, atsirado straipsnių lenkiškose³² ir lietuviškose enciklopedijose³³. Dabar žymiausiu Chondzinskio darbu laikomas *Discurs kapłana* (1657)³⁴. Manoma, kad jo atsiradimą lėmė disputai su įvairių konfesijų atstovais Gdanske, į kurį Chondzinskis buvo pasitraukęs karų su Rusija ir Švedija metu. Veikale sielojamasi dėl Lietuvos ir Lenkijos valstybei gresiančio žlugimo. Jo priežastimi laikoma įsigalėjusi bajorų savivalė, valstybės valdymo pakrikimas, karinės galios susilpnėjimas. Valstybės įstatymus siūloma pertvarkyti pagal krikščioniškos moralės principus³⁵. Lietuvos filosofijos istorijos tyrinėtojas Romanas Plečkaitis teigia, kad, jei būtų buvęs publikuotas, šis veikalas galėjęs sulaukti ne mažiau leidimų nei Smigleckio traktatas, nes „išraiškiai atsiliepė į valstybinio ir visuomeninio gyvenimo aktualijas“³⁶.

Tačiau 1626 m. Chondzinskis dar buvo jaunas Jėzaus Draugijos narys, juo tapęs 1621 m. Vilniuje. Po noviciato 1623–1626 m. jis studijavo filosofiją

³⁰ Beje, šio jėzuito nekrologe apie jokių jo veikalus net neužsimenama, žr. ARSI, Lit. 61, l. 227.

³¹ Teologijos paskaitos Vilniaus universitete 1647 m.: VUB RS F 3-2213: *Compendium de iure et iustitia (Santrauka apie teisę ir teisingumą)*.

³² Nowy Korbut, 2, Warszawa-Kraków-Wrocław: Państwowy Instytut Wydawniczy, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1964, p. 78; *Polski Słownik Biograficzny*, t. 3, Kraków: PAU, 1937, p. 267; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996, p. 87.

³³ Ingė Lukšaitė, „Chodzinskis Jonas“, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. IV, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 80; Asta Vaškeliėnė, „Chondzinskis (Chądzyński), Jonas“, in: *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 410.

³⁴ *Diskurs Kapłana iednego Polskiego roku tysiąc sześć set pięćdziesiątego siodmego post festum Transfigurationis Domini, w którym pokazuje zaco Bóg Korone Polską karze y iako dalszego karania uyść mamy*. Šis veikalas liko rankraštyje, į lietuvių kalbą išverstas ir publikuotas tik XX a., žr. [Jonas Chondzinskis], „Vieno lenkų dvasiško apmąstymai 1657 metais po Viešpaties atsimaitymo šventės, už ką Dievas Lenkų Karūną baudžia ir kaip tolimesnės bausmės išvengti galėtume“, in: *Lietuvos publicistai valstiečių klausimu XVI a. pabaigoje – XVII a. pirmojoje pusėje*, spaudai parengė Ingė Lukšaitė, (*Acta historica Lituania*, t. XII), Vilnius: Pergalė, 1976, p. 143–169, vertimas p. 170–197.

³⁵ *Lietuvos filosofinės minties istorijos šaltiniai*, t. 1: *Feodalizmo laikotarpis*, red. Romanas Plečkaitis, Vilnius: Mintis, 1980, p. 57–58.

³⁶ Romanas Plečkaitis, *Lietuvos filosofijos istorija*, t. 1: *Viduramžiai – Renesansas – Naujieji amžiai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004, p. 534.

Braunsberge. Pagal klasikinį jėzuito edukacijos ir formacijos modelį po filosofijos studijų jau skiriama dėstyti poetiką. Tai visada būdavo tam tikras išbandymas – pirmas rimto akademinio kurso dėstymas, kuris dažnai nulėmdavo ir būsimą jėzuito gyvenimo kelią. Taigi Kražiai tapo pirmąja Chondzinskio dėstytojavimo vieta. Ar čia buvo parašytas ir pirmasis jo poetinis veikalas? Į šį klausimą atsakyti nėra lengva. Chondzinskį įprasta laikyti vienu žymiausių Sarbievijaus mokinių³⁷. Vis dėlto apie jo poetinę veiklą žinių maža. Karolis Estreicheris nurodo tris Chondzinskiui priskiriamus poetinius veikalus: *De praedicante die sabbati* [poema Polonicum], *Donum nuptiale: poema carmine heroico*, *Florae Lukiscanae amoenitas*³⁸, iš kurių išlikęs tik paskutinis, datuojamas 1639 m. Taip pat spėjama, kad Chondzinskis galėjo būti satyrinių ir antiprotestantiškų eilių autorius³⁹, tačiau kuo paremti tokie spėjimai, straipsnio autorei nustatyti nepavyko. Aišku tik, kad 1623–1625 m. Chondzinskis studijavo filosofiją Braunsberge ir vargu ar galėjo rašyti politinio turinio veikalus.

Taigi, sudėjęs visas iki šiol turimas žinias apie Chondzinskio poetinę palikimą, aiškėja, kad nė vieno kūrinio Chondzinskis nėra pasirašęs savo vardu, o kūrinių prieskyra jam neparemta jokiais išsamiais filologiniais tyrimais. Ar galėtų jis būti *Applausus* kūrinio autorius arba bent jau paskutinis jo redaktorius? Ko gero, taip. Tai iš tiesų sudėtingos ir išmanios struktūros kūrinys, jam perprasti reikia nuodugnai pažinti to meto poetikos mokslą. Vis dėlto, norint įrodyti, kad *Applausus* autorius yra Chondzinskis, reikalingi išsamesni filologiniai tyrimai.

1631 m. Abraomas Vaina buvo paskirtas Vilniaus vyskupu, o Žemaičių vyskupo pareigos (1631 m. birželio 11 d.) perduotos Merkeliui Elijoševičiui

³⁷ Ludwik Piechnik, *Rozkwit Akademii Wilenskiej w latach 1600–1655*, Rzym: Institutum Historicum Societatis Iesu, 1983, p. 80; Eugenija Ulčinė, *Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, p. 295; Živilė Nedzinskaitė, „Tepaliks kiekvienas šlovę po savęs ...“: Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII–XVIII amžiaus LDK jėzuitų edukacijos sistemoje, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 242.

³⁸ Karol Estreicher, *op. cit.*, t. XVI, p. 139–140.

³⁹ Žinyne Nowy Korbut nurodomi šie abejotinos Chondzinskio autorystės kūriniai: *Relacja a oraz suplika zboru wileńskiego saskiego do Hern Martyna Lutra za predykantem Burchardym*, 1623; *Tajemna rada abo Exorbitantiae niektóre Samuela Dambrowskiego supersuspendenta confusii schachskiej*, 1624, t. 2, 1964, p. 78.

Geišui (1631–1633), kuris buvo karštas kovotojas su protestantais, išsiskyrė atjauta vargšams, stebino darbštumu ir pareigingumu, garsėjo kaip žymus pamokslininkas, palaikė ir tęsė Merkelio Giedraičio lietuviškumo dvasią⁴⁰. Kaip pastebi Valančius, Geišas

[n]uo visų dideliai buvo godojamas, arba šinavojamas, ir seniai už vertą Žemaičių vyskupystės skaitomas; tos vienok ilgai įgyti negalėjo, nes, nenorėdamas bažnyčios įstatymų peržengti, kas nevert nesismeigė į tą vietą, todėl Vilniaus kunigai, tame dalyke guvesni ir šarpesni, kelis atvejus jį pranoko ir savo užpakaly paliko. Ant galo Abraomui Vilniaus vyskupu pastojus, karalius Zigmantas III išgirdo balsą žemaičių, žvilgterėjo ant Geišo maloninga akia ir, nors jau diengalį, praminė mūsų vyskupu.⁴¹

Vyskupu jis konsekruotas Varšuvoje 1631 m. gruodžio 28 d., o ingresą atliko jau 1632 m. vasario 21 d.⁴² 1631 m. pasirodė ir Kražių studentų vyskupui skirtas kūrinys *Clypeus Samogitiae veterum clypeis adumbratus gentilitio insigni illustrissimi et reverendissimi domini domini Melchioris Heliaszewicz Geysz episcopi Samogitiae symbolice expressus ac eidem illustrissimo praesuli cathedram suam primum et auspicato occupanti datus a nobili iuventute collegii Crozensis Societate Iesu* (Žemaitijos skydas, perteiktas senųjų herojų skydais [ir] per šviesiausiojo ir gerbiamiausiojo pono pono Merkelio Elijoševičiaus Geišo, Žemaitijos vyskupo, giminės herbą simboliškai pavaizduotas, tam pačiam šviesiausiam vyskupui savo katedrą pirmą kartą ir sėkmingai užimančiam paskirtas kilmingos Kražių Jėzaus Draugijos kolegijos jaunuolių)⁴³. (4 pav.)

Kūrinys tęsia Žemaičių vyskupų sveikinimo tradicijas, dėl herbinio eilėraščio jis net buvo atsidūręs mokslininkų akiratyje⁴⁴, tačiau išsamesnių tyrimų iki šiol nėra.

⁴⁰ Liudvikas Jucevičius, *Mokyti žemaičiai*, Vilnius: Vaga, 1975, p. 62.

⁴¹ Motiejus Valančius, *op. cit.*, p. 169.

⁴² *Poliski Słownik Biograficzny*, t. 6, Kraków: PAU, 1948, p. 233–234.

⁴³ Internetinė prieiga: <https://polona.pl>.

⁴⁴ Eglė Patiejūnienė, *op. cit.*, p. 137–138; Jolita Liškevičienė, *op. cit.*, p. 96–97.

4 pav. Kūrinio *Clypeus Samogitiae* (1631),
skirto Merkeliui Elijoševičiui Geišui, antraštinis lapas

Kūrinio (4°, 28 p.) struktūra:

	Kūrinio dalis	Autorius	Kūrinio pobūdis / žanras / metras	Apimtis
1.	Herbiniai eilėraščiai „In gentilitia illustrissimi ac reverendissimi praesulis insignia“	4 autoriai	4 epigramos	9 eil.
	I. Non Aquilae praesul	Ioannes Hieronymus Szemet	eleginis distichas	6 eil.
	II. Ponite tela viri	Nicolaus Bardowski	hegzametas	1 eil.
	III. His clypeos, his tela	Nicolaus Szemet	hegzametas	1 eil.
	IV. Cuncta pericla sub his	Stanislaus Borkowski	hegzametas	1 eil.

2.	Ad illustrissimum et reverendissimum dominum d. Melchiorem Heliaszewicz Geysz episcopum Samogitiae	Ioannes Carolus Wyzemierski	proza	6 p.
3.	Clypeus Samogitiae ancili Romano Phrygumque Palladio tutatur melius	Matthias Wizgailo	alkajinė strofa	32 eil.
4.	Clypeus Romanus variis coloribus distinctus. Virtutes illustrissimi repraesentat	Stanislaus Wisztort	trochéjinė strofa	32 eil.
5.	Clypeus Constantini Magni. Felix Samogitiae de illustrissimi Cruce fert Omen: in hoc signo vinces	Stanislaus Wirszydło	proza, eleginis distichas	1 p. 2 eil.
6.	Clypeus Palladis. Medusae capite insignis sapientiae illust. Symbolum	Eustachius Thilhein	proza, eleginis distichas	1 p. 2 eil.
7.	Clypeus Agamemnonis Leone insignitus. Fortitudinem et heroicum illustrissimi animum ostendit	Stanislaus Lawrynowicz	proza, eleginis distichas	1 p. 2 eil.
8.	Draco in clypeo aliarci	Casimirus Pławkoc	proza, eleginis distichas	1 p. 2 eil.
9.	Clypeus Demosthenis cum lemmate Bona fortuna. Samogitiae felicitatem ex illustrissimo praesule redundentem proponit	Ioannes Pełła	alkajinė strofa	48 eil.
10.	Clypeus Caroli ducis clivensis. Ex cordibus fabricates, amorem, quem sua illustrissimus humanitate meruit tutissimum illius scutum demonstrat	Henricus Federaun	falaikėjas	14 eil.
11.	Clypei Alcibiadis insigne. Amor cum flammis et sagittis charitatem et zelum illustrissimi repraesentat	Gregorius Wroblewicz	mažoji sapfinė strofa	64 eil.
12.	Clypeus mundi caelum apud Ennium. Symbolum munificentiae illust.	Guilhelmus Steinrath	falaikėjas	16 eil.
13.	Cygnus in clypeo Castoris et Pollucis. Symbolum integritatis illust.	Hieronimus Chrzęstowski	falaikėjas	12 eil.

14.	Proprium et praecipuum Samogitici clypei. Insigne. Gentilitia illustrissimi crux et ala	Autoriai	eleginiai distichai	40 eil.
		Ioannes Carolus Wyszemierski	eleginis distichas	2 eil.
		Ioannes Hieronymus Szemet	eleginis distichas	2 eil.
		Eustachius Thilhein	eleginis distichas	2 eil.
		Nicolaus Szemet	eleginis distichas	2 eil.
		David Plusczynski	eleginis distichas	2 eil.
		Stanislaus Wleski	eleginis distichas	2 eil.
		Paulus Potocki	eleginis distichas	2 eil.
		Hieronymus Chrzastowski	eleginis distichas	2 eil.
		Georgius Dawgialo	eleginis distichas	2 eil.
		Daniel Iohansen	eleginis distichas	2 eil.
		Fridericus Gelhar	eleginis distichas	2 eil.
		Ezechiel Syder	eleginis distichas	2 eil.
		Ioannes Motowicz	eleginis distichas	2 eil.
		Hieronymus Przestrzelski	eleginis distichas	2 eil.
		Stanislaus Uszynski	eleginis distichas	2 eil.
		Marinus Motowicz	eleginis distichas	2 eil.
		Ioannes Uszynski	eleginis distichas	2 eil.
		Ioannes Jasud	eleginis distichas	2 eil.
		Ioannes Gielgud	eleginis distichas	2 eil.
		Petrus Dzid	eleginis distichas	2 eil.
		Stanislaus Gielgud	eleginis distichas	2 eil.

5 pav. Kūrinio *Clypeus Samogitiae* lapas su Merkelio Elijoševičiaus Geišo herbu

Šio kūrinio autoriais įvardyti 32 turbūt iš tiesų tais metais Kražiuose studijavę jaunuoliai. *Annuae litterae* ir *historiae* iš tų metų neturime, todėl apie vyskupo pasveikinimo iškilmes nieko pasakyti negalime. Galutinė kūrinio idėja tikriausiai priklauso tuometiniam Kražių poetikos ir sintaksės dėstytojui Stanislovui Pžygockiui (Stanislaus Przygocki, 1609–1661)⁴⁵, kuris vėliau ėjo įvairias pareigas: buvo pamokslininkas, rektorius, vaistinės ir mokyklų prefektas, Kazimiero Leono Sapiegos nuodėmklausys⁴⁶. Ko gero, šio dėstytojo galvoje ir bus gimusi idėja pašlovinti naują vyskupą traktuojant jo herbą kaip skydą (*clypeus*) ir pasitelkiant Geišo (*Giejsz*) herbe vaizduojamas figūras – sparną ir pusę kryžiaus. (5 pav.)

⁴⁵ ARSI, Lit. 6, l. 281v.

⁴⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, p. 550.

Kūrinys sudarytas iš 12 „skydų“, simbolizuojančių naujojo vyskupo dorybes, pvz., Paladės skydas su Medūzos galva simbolizuoja vyskupo išmintį; Agamemnono skydas su liūtu – didvyriškos vyskupo dvasios simbolis ir t. t. Skydai su jame pavaizduotomis įvairiomis alegorinėmis figūromis ir užrašais galėjo būti nupiešti ir iškabinti patalpoje, kurioje vyskupas buvo sveikinamas. Be to, skydas yra apsaugos ženklas, tad visą kūrinį galima laikyti simboliine metafora, kad vyskupas, prisimindamas senovės ir mitologijos herojus, bus Žemaitijos apsauga, jos skydas, savo dorybėmis atremiantis visus pavojus.

Merkelis Elijoševičius Geišas Žemaičių vyskupu neišbuvo ir poros metų. Jis mirė pačioje 1633 m. pradžioje – sausio 29 d. Naujo vyskupo paskyrimas kiek užtruko. Jurgis Tiškevičius (1633–1649) juo buvo paskirtas tik metų pabaigoje, gruodžio 19 d., o jo įngresas įvyko jau 1634 m. liepos 9 d. Šiam vyskupui Kražių kolegijos studentai yra paskyrę du kūrinius. Pirmasis – įngreso proga. Tai 1634 m. pasirodęs *Nova et plena luna in primo foelicissimo optatissimoque illustrissimi ac reverendissimi domini d. Georgii Tyszkiewicz Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Samogitiae in suum episcopatum adventu a nobili et studiosa iuventute collegii Crozensis Chodkiewicziani Societatis Iesu oblata et dedicata* (Naujas ir pilnas mėnuo, šviesiausiajam ir garbiausiajam ponui Jurgiui Tiškevičiui, Dievo ir Apaštaly Sosto valia Žemaičių vyskupui, jo laimingiausio ir mieliausio atvykimo į savo vyskupystę proga, pateiktas ir skirtas kilmingos ir studijuojančios Kražių Jėzaus Draugijos Chodkevičiaus jaunuomenės)⁴⁷.

Kūrinio (4°, 20 p.) struktūra:

	Kūrinio dalis	Autorius	Kūrinio pobūdis / metras	Apimtis
1.	Herbinis eilėraštis	Ioannes Przetrzelsky	eleginis distichas	6 eil.
2.	Illustrissimo et reverendissimo domino d. Georgio Tyszkiewicz Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Samogitiae	Chrysostomus Wyszort	proza	2 p.
3.	Oratio	Gabriel Dowgiąło	proza	6 p.

⁴⁷ Lietuvoje LNMMB yra tik šio kūrinio kserokopija iš Lvovo bibliotekos KE. 995453/1634.

4.	Lunae novae et plenae coelo Samogitico exortae venerabundi alludunt vates	Autorių kolektyvas	eleginiai distichai	
I.	Exultate cum tremore	Melchior Sawicki	eleginis distichas	8 eil.
II.	Duo habent emolumentum Societatis suae	Chrysostomus Biliewicz	eleginis distichas	8 eil.
III.	In utrumque paratus	Andreas Chrzezonowicz	eleginis distichas	8 eil.
IV.	Sancta constellatio	Ioannes Gielgud	eleginis distichas	8 eil.
V.	Oratio humilis penetrat nubes	Nicolaus Bardowski	eleginis distichas	8 eil.
VI.	Sidera errantia	Stephanus Biliewicz	eleginis distichas	8 eil.
VII.	Pacem et panem	Ioannes Dawgiąo	eleginis distichas	8 eil.
VIII.	Post stellam sol	Samuel Dawgiąo	eleginis distichas	6 eil.
IX.	Recte divides ut recte doceas	Ioannes Motowicz	eleginis distichas	6 eil.
X.	Stellae cadent, iudicium surget	Andreas Milukiewicz	eleginis distichas	6 eil.
XI.	Qui erudierint, fulgebunt ut stellae	Lucas Bronisz	eleginis distichas	6 eil.
XII.	Nondum in Auge honoris	Ioannes Marcinkiewicz	eleginis distichas	8 eil.
XIII.	Gloria Deo, pax hominibus	Stanislaus Gielgud	eleginis distichas	6 eil.
XIV.	Coelum speremus amicum	Ioannes Rostelmanus	eleginis distichas	4 eil.
XV.	Melior est argentea Luna pluens, quam Sol aureus siccus	Marinus Motowicz	eleginis distichas	4 eil.
XVI.	Sciunt, cui serviunt	Alexander Piotrowicz	eleginis distichas	4 eil.
XVII.	Cornu ferit, caveto	Ioannes Szukszta	eleginis distichas	4 eil.
XVIII.	A bello ad aras	Nicolaus Popinigiewicz	eleginis distichas	8 eil.

	XIX. Spes bona crescit	Christophorus Zedetmer	eleginis distichas	6 eil.
	XX. Rorate coeli desuper	Nicolaus Labunowski	eleginis distichas	4 eil.
	XXI. Ligat et solvit coelum	Casimirus Gielgud	eleginis distichas	4 eil.
5.	Votum pro illustrissimo praesule ad SS. Angelorum Regnam	Petrus Džid	odė, alkajinė strofa	52 eil.

Kaip sudėtinio kūrinio autoriai yra įvardinti 25 asmenys. Neišlikę tų metų *annuae litterae* bei *historiae* neleidžia spręsti, kaip vyskupas buvo pasitiktas Kražiuose. Tik *catalogi breves* fiksuoja, kad ir 1633–1634 m., ir 1634–1635 m. poetiką ir sintaksę kolegijoje dėstė Petras Altofąs (Althoff, 1607–1656)⁴⁸. Jis, ko gero, ir bus paraginęs naujai išrinktą vyskupą pagerbti jau tradicija tapusiu būdu – pasitelkdamas jo herbo Lelivos (Leliwa) figūras mėnulį ir žvaigždę. Žvelgiant į po kūrinio dalimis pasirašiusių studentų pavardes į akis krenta vienas įdomus dalykas. Kai kurie iš studentų yra tie patys, kaip ir 1631 m. kūrinio. Tokių yra 6: Bardowski Nicolaus, Džid Petrus, Gielgud Ioannes, Gielgud Stanislaus, Motowicz Marinus, Motowicz Ioannes. Žinant, kad poetikos kolegijose buvo mokoma dažniausiai metus, tai neįprasta. Galima manyti, kad šie studentai liko kolegijoje tęsti mokslų ir pasitaikius progai pritaikė savo poetines žinias. Kai kurie iš šių studentų vėliau pasirinko jėzuito kelią. Štai Mikalojų Bardowskį randame Kražių *catalogi breves* 1642–1643 m.⁴⁹ kaip jėzuitų magistrą, dėstantį poetiką. Tiesa, jėzuitu jis nebuvo ilgai – kaip tik 1642 m. jis ordiną palieka⁵⁰. Jėzuito kelią yra pasirinkę ir kiti Kražiuose studijavę jaunuoliai.

Antrasis kūrinys Žemaičių vyskupui Jurgiui Tiškevičiui pasirodo 1641 m. Žinoma, kad 1639–1641 m. Žemaičių vyskupas kaip valdovo Vladislovo Vazos pasiuntinys buvo Romoje. Jo grįžimo iš amžinojo miesto proga Kražių jėzuitai skiria jam kūrinį *Illustrissimo et reverendissimo domino d. Georgio Tyszkiewicz episcopo Samogitiae felicem ex Urbe reditum gratulatur nobilis iuventus collegii Crosensis Chodkieviciani Societatis Iesu* (Kilminga Kražių Jėzaus Draugijos Chodkevičiaus kolegijos jaunuomenė sveikina šviesiausio ir gerbiamiausio

⁴⁸ ARSI, Lit. 6, p. 300v, Lit. 6, l. 302e^r.

⁴⁹ ARSI, Lit. 56-I, l. 13v–14r.

⁵⁰ ARSI, Lit. 56-I, l. 23v.

pono Jurgio Tiškevičiaus, Žemaičių vyskupo, laimingą sugrįžimą iš Miesto [t. y. Romos]). Kol kas žinomas vienintelis šio veikalų egzempliorius⁵¹. Kūrinio (4°, 24 p.) sandara gerokai skiriasi nuo ankstesniųjų. Tai prozinė panegirika, kuri pradeda ir baigiama eilėmis: pradžioje 60 hegzometro eilučių, pabaigoje – 52 eilučių alkajinėmis strofomis parašyta odė. Nepaminėti ir jokie *nobilis iuventutis* vardai. Trumpajame kataloge nurodyta, kad retoriką tuo metu kolegijoje dėstė ne kas kitas, o Kazimieras Kojalavičius (1617–1674)⁵². Vėliau jis parašys daugybę įvairios tematikos kūrinių, tarp kurių ir retorikos vadovėlis⁵³, ir gausybė panegirikų, sudėtų į rinkinį *Panegyrici heroum*⁵⁴. Iš tiesų, šis Kražiuose parašytas kūrinys ne tik gerokai skiriasi nuo ankstesnių vyskupams skirtų sveikinimų, bet ir yra aukštesnio meninio lygio, vientisesnės struktūros. Dėl šių priežasčių tikėtina, kad jis priklauso būtent Kojalavičiaus plunksnai.

1649 m. Jurgis Tiškevičius buvo paskirtas Vilniaus vyskupu. Jo vietą Žemaitijoje (1649 m. gruodžio 9 d.) užima Petras Parčevskis (1649–1658). Jo ingresas įvyko 1650 m. liepos 10 d. Ta proga tradiciškai Kražių studentai jau buvo išspausdinę sveikinimus – *Fasciae Parzewianaе decora illustrissimo ac reverendissimo domino D. Petro Parzewski, Dei et apostoloeae sedis gratia Samogitiae episcopo, dioecesis suam auspiciato ingredienti, a Chodkieviciano collegii Crosensi Societatis Iesu oblata (Parčevskių raiščio grožybės, pateiktos Kražių Jėzaus Draugijos Chodkevičiaus kolegijos, šviesiausiam ir gerbiausiausiam ponui Petru Parčevskui, Dievo ir Apaštaly Sosto valia Žemaičių vyskupui, į savo sostinę laimingai įžengiančiam)*. Apie vyskupo apsilankymą Kražiuose ir jo pasveikinimą užsimenama ir 1650 m. *annuae litterae*:

Ad extremum novi antistitis illustrissimi domini Petri Parzewski benevolentia erga Societatem luculenter patuit, cum in ingressu suo in diaecesim data opera Crozos venit et a nostris ac studiosa iuventute salutatione exceptus, panegyrico typis impresso honoratus, disertissima oratione respondit, multis in Societatis institutum et literas aggestis laudibus.⁵⁵

⁵¹ LNMMB, KC R.XVII. B 890(17) / 1644.

⁵² ARSI, Lit. 56-I, l. 6v.

⁵³ *Institutionum rhetoricarum pars prima [-secunda] auctore Casimiro Wiiuk Koiatowicz S. I. in lucem editae a Casimiro Dowmont grato discipulo*, Vilnae: Typis Acad., 1654.

⁵⁴ *Panegyrici heroum varia antehac manu sparsi, nunc ab auctore proprio, p. Casimiro Wiiuk Koiatowicz Societatis Iesu, in gratiam iuventutis studiosae in unum collecti*, Vilnae: Typis Academicis Soc. Iesu, 1668.

⁵⁵ ARSI, Lit. 39, l. 259r–v.

(„Pagaliau naujo vyskupo šviesiausiojo pono Petro Parčevskio palankumas Draugijai puikiai atsiskleidė, kai atlikęs savo ingresą sostapilyje atvyko į Kražius ir mūsiškių bei studijuojančio jaunimo buvo pasveikintas, pagerbtas išspausdinta panegirika, jis atsakė iškalbinga oracija, labai išgirdamas Draugiją ir mokslus.“)

Beje, šio kūrinio saugojimo vieta nepateikta nė viename iš pagrindinių straipsnio autorės naudojamų katalogų, tačiau pasirodė, kad kol kas vienintelis žinomas jo egzempliorius saugomas VUB⁵⁶.

Kūrinio (2°, 24 p.) struktūra:

	Kūrinio dalis	Metrika	Apimtis
1.	Herbinis eilėraštis	eleginis distichas	12 eil.
2.	Fascia vetustissimae nobilitatis insigne	proza, alkajinė strofa	3 p. 32 eil.
3.	Fascia eruditionis et sapientiae ornamentum	proza, mažoji sapfinė strofa	3 p. 32 eil.
4.	Fascia virtutum meritorumque corona	proza, alkajinė strofa	3 p. 32 eil.
5.	Fascia dignitatis indicium	proza, hegzametas	3 p. 39 eil.
6.	Fascia immortalitatis hieroglyphicum	elogijas	1,5 p. 56 eil.

Apie šio kūrinio autorių ar autorius žinių visai nėra. *Catalogus brevis* iš tų metų neišliko, tad nežinome, kas tais metais dėstė poetiką ar retoriką. Atskiros kūrinio dalys nepasirašytos, tad nežinome ir buvusių mokinių pavardžių. Aišku tik viena, šie vyskupui skirti sveikinimai tęsia vyskupų ingresams skirtų kūrinų tradiciją, t. y. kuriami pasitelkiant vyskupo herbo figūrą. Šiuo atveju tai Raištis (*Fascia*).

Nuo 1650 m. iki 1667 m. apie Kražiuose sukurtus kūrinius iki šiol išlikę šaltiniai jokių žinių nepateikia. Iš 1651–1654 m. neliko nei *annuae literae*, nei *historiae*, o vėlesnių metų šaltiniuose daugiausia kalbama apie su švedų ir rusų karo metu ištikusius sunkumus ir negandas. Nors kūrinių tikrai turėjo būti. Jei ne spausdintų, tai bent rankraštinų. Mat 1653–1654 m. ir 1654–1655 m.,

⁵⁶ VUB III 19757.

o nuo 1658 m. jau nuolatos kolegijoje buvo dėstoma retorika⁵⁷. Kaip tik tuo metu Kražiuose šią discipliną dėstė Andriejus Młodzianovskis (Młodzianowski, 1661–1662, 1664–1665, 1665–1666)⁵⁸, o poetiką – Valentinas Bialavičius (Biatowicz, Białowicz, 1664–1665)⁵⁹, vėliau išgarsėję kaip puikūs poetai ir parašę ne vieną kūrinį.

XVII a. Kražių kolegijos mokinių ir dėstytojų tradicija buvo sveikinti naujai išrinktus Žemaičių vyskopus, todėl neįprastai atrodo faktas, kad neliko nei kūrinų, skirtų Žemaičių vyskupui Aleksandruui Sapiegai (1660–1667), nei jokių užuominų apie tokio kūrinio ar kūrinų egzistavimą. Gal tai lėmė tebejaučiami karo sunkumai? Sapiegai tapus Vilniaus vyskupu, į Žemaitiją 1667 m. spalio 3 d. buvo paskirtas Kazimieras Pacas (1667–1695). Tačiau į Varnius jis atvyko tik 1669 m. rugpjūčio 19 d. Kražiuose jo jau laukė išspausdinta panegirika *Domestica Samogitiae ducatus ornamenta, [...] Casimiri Pac, episcopi Samogitiae, dum auspicato suam ingreditur dioecesim obviam producta a Chodkieviciano Crosensi Societatis Iesu collegio (Vietinės Žemaičių kunigaikštystės grožybės, pristatytos Jėzaus Draugijos Kražių Chodkevičiaus kolegijos pasitinkant Kazimierą Pacą, Žemaičių vyskupą, kai laimingai įžengė į savo sostinę).*

Kūrinio (2°, 16 p.) struktūra:

	Kūrinio dalis	Kūrinio žanras / metras	Apimtis
1.	Herbinis eilėraštis	eleginis distichas	6 eil.
2.	Magna magnorum Samogitiae antistitum nomina illustrissimum dominum, suae haeredem excipiunt magnitudinis	elogijas	132 eil.
3.	Bellica Samogitarum virtus, pacis omen ex nomine illustrissimi domini sumit	elogijas	33 eil.
4.	Fortitudo Samogitiae in adversis, invictum animi robur illustrissimi domini, veneratur	elogijas	32 eil.

⁵⁷ ARSI, Germ. 132, p. 81r–v; Lit. 56-I, l. 79r–80r, 86v–87r, 98r–v, 104v, 114r–v.

⁵⁸ ARSI, Lit. 56-I, l. 114r–v, 139r, 152r–v. 1666–1667 m. Młodzianovskis dėsto teologiją (*professor casuum*) ir yra pamokslininkas lietuvių kalba.

⁵⁹ ARSI, Lit. 56-I, l. 139r.

5.	Magnitudo hominum Samogitiae magnitudini illustrissimi domini, obviam procedit	elogijas	32 eil.
6.	Multitude populi Samogitici plures in uno illustrissimo domino suspicit heroas	elogijas	32 eil.
7.	Orthodoxae pietatis, et fidei in Samogitia Constantia, sub umbram gentiliciei lili, illustrissimi domini confugit	elogijas	32 eil.
8.	Singularis in passum Christum Samogitarum pietas, lilio illustrissimi domini, inter Christi spinas, it obviam	elogijas	33 eil.
9.	Cultus Mariani in Samogitia fervor, pietatem illustrissimi domini in divam Virginem, veneratur	elogijas	34 eil.
10.	Niveus Samogitarum candor, candor liliorum illustrissimi domini, obviam procedit	elogijas	28 eil.
11.	Dives electri vectigal, Samogitia, electricae illustrissimi domini virtuti pendit	elogijas	29 eil.
12.	Religiosarum coetus familiarum religiosissimum amplectuntur antistitem	elogijas	34 eil.

Tai, ko gero, vienintelis ne Vilniuje, o Mintaujoje išspausdintas Kražių kolegijos kūrinys. Jo autoriumi laikomas gana ilgai Kražių kolegijoje profesoriavęs (iki 1671 m.) Młodzianovskis, kuris 1667–1668 m. čia dėstė retoriką⁶⁰. Senieji bibliografs, ko gero, neklydo šį kūrinį priskirdami šio jėzuito plunksnai, nes Młodzianovskis buvo elogy meistras⁶¹, tai puikiai atsispindi ir Kražiuose parašytame kūrinyje.

1689 m. Kražių kolegijai buvo ypatingi. Tais metais pagaliau pabaigta (statybos darbai buvo pradėti 1621 m.) ir konsekruota Kražių kolegijos bažnyčia, suteikiant jai Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų titulą. Bažnyčią konsekruoti buvo pavesta Žemaičių vyskupui Pacui. Tiesa, metai didelėms iškilmėms nebuvo palankūs, nes pavasarį net du gaisrai nusiaubė visą Kražių miestelį, nepalieti liko vos keli atokiau stovėję namai ir kolegijos pastatai. Tačiau ne-

⁶⁰ BU KUL, rankr. 206, p. 25r–v.

⁶¹ Visų Młodzianovskio kūrinių pagrindą sudaro elogyjai, žr.: *Suppetiae militares ex Divis Poloniae Lituanaeque gentis Tutelaribus* (1671), *Auguria spei publicae* (1673), *Icones Symbolicae vitae et mortis B. Josaphat* (1675).

paisant šių nelaimių 1689 m. liepos 5 d. dalyvaujant ir daugybei kunigų iš visos Žemaitijos, ir aplinkinių žmonių gausybei, įvyko bažnyčios konsekrovimo iškilmės⁶². Šiai dienai pažymėti jėzuitai jau buvo išspausdinę dramatinę veiklą *Basilica Palladis*, skirtą vyskupui. Deja, kūrinys mūsų dienų nepasiekė, tačiau daugiausia žinių apie jį suteikia istorijos ir kultūros tyrinėtojas Mykolas Brenšteinas, kuriam dar pasisėkė šį kūrinį matyti ir vartyti⁶³. Kas buvo šio dramatinio 3 veikslių veikalo autorius, belieka tik spėlioti. Kadangi bažnyčios konsekracijos iškilmės įvyko liepą, o kūrinys jau buvo išspausdintas, tikėtina, kad jį turėjo parengti 1688–1689 m. retoriką Kražiuose dėstęs profesorius. *Catalogus brevis* nurodo, kad tai iš Žemaitijos kilęs Andriejus Narevičius (Narewicz)⁶⁴.

1693 m. Kražių jėzuitų bažnyčioje ir vėl vyko didelės iškilmės – naujos benediktinės, Žemaičių vyskupo Paco giminaitės Konstancijos Važinskos (Constantia Ważyńska)⁶⁵, įvilktuvės. Todėl, be benediktinių ir didelio būrio svečių, iškilmėse dalyvavo ir pats vyskupas, ir Žemaičių seniūnas Petras Pacas, vyskupo brolio sūnus. Kadangi benediktinių bažnyčia tuomet buvo tokioms iškilmėms per maža, įvilktuvės vyko jėzuitų bažnyčioje. Vėliau svečiai persikėlė į jėzuitų užmiesčio vilą Greitiškėse. Ten vyko ir tradiciniai sveikinimai:

Dictus supra mensam tantis convivis per unum e rhetoribus Societatis panegyricus, alter ab iisdem in scripto illustrissimo episcopo redditus; scenam praeterea iisdem hospitibus pater professor rhetorices externorum in theatro gymnasii dedit.⁶⁶

(„Prieš vaišes visiems svečiams vienas iš retorikos studentų deklamavo panegiriką, kita panegirika, parašyta visų retorikos studentų, šviesiausiajam vyskupui buvo įteikta, vėliau kolegijos teatre buvo suvaidintas tėvo studentų neįjėzuitų retorikos profesoriaus spektaklis.“)

⁶² ARSI, Lit. 42-II, l. 324r.

⁶³ Michał Brensztejn, *op. cit.*, p. 10–12, kaip tik šitas kūrinys yra buvęs VUB, dabar jo ten nebėra.

⁶⁴ ARSI, Lit. 56-I, l. 401r.

⁶⁵ Iki šiol buvo neaišku, kas ši būsimoji benediktinė, nes *historia* ji įvardijama tik kaip *neptis Illustrissimi* (ARSI, Lit. 42-II, p. 324r). Už šios asmenybės identifikaciją straipsnio autorė dėkoja Dariui Antanavičiui. Konstancija Važinska buvo Onos Klaros Pacaitės ir Alberto Važinskio dukra. Plačiau žr. Małgorzata Borkowska OSB, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbirowej*, t. III: *Wielkie Księstwo Litewskie i ziemie ruskie Korony Polskiej*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008, p. 61.

⁶⁶ ARSI, Lit. 43, l. 260v.

Kur dingo vieno iš retorikos studentų pasakyta panegirika, kur atsidūrė vyskupui įteiktas studentų darbų rinkinys, galų gale, kokia drama buvo suvaidinta svečiams, neaišku. *Catalogus brevis* fiksuoja, kad iš tiesų tais metais kolegijoje buvo du retorikos profesoriai (vienas – Mykolas Karvovskis – dėstė „mūsiškiams“, t. y. jėzuitų studentams (*professor rhetorices nostrorum*), kitas – Steponas Šuškievičius – visiems kitiems pasauliečiams), retoriką tais metais studijavo ir 8 jėzuitai („mūsiškiai“)⁶⁷. Iš tų metų likusi išsami dramos *Annibal ad Capuam* santrauka. Ar ši drama galėjo būti ta pati, kuri buvo atlikta svečiams Greitiškėse? Drama dedikuota vyskupui, tačiau ji buvo parodyta per Užgavėnes (*ludis antecinerilibus repraesentatus*), o ir jos tema – Boleslovo Narsiojo istorija – verčia abejoti, kad tokio pobūdžio kūrinys būtų pasirinktas įvilktuvių iškilmėms pažymėti. Be to tiksliai žinome, kad vyskupo giminaitės įvilktuvės įvyko *per ferias Epiphaniae*, t. y. per Trijų Karalių šventę (sausio 6 d.). Vadinasi manytina, kad 1693 m. Kražiuose galėjo būti suvaidintos dvi skirtingos dramos – viena vyskupo giminaitės įvilktuvių į benediktines proga, kita – vyskupo apsilankymo proga per Užgavėnes.

Žemaičių vyskupas Kazimieras Pacas mirė 1695 m. kovo 31 d. po metus trukusios ligos. Jo vieton tų pačių metų rugsėjo 19 d. buvo paskirtas Jonas Jeronimas Krišpinas (1654–1708). Kaip ir visi Žemaičių vyskupai, netrukus po ingresso, jis apsilankė Kražiuose:

Illustrissimus loci ordinarius Ioannes Kryszpin noviter inauguratus brevi post occupatam pontificiam sedem Rosenis redux invisit templum nostrum, in quo a patre professore rhetorices, subsequentibus salutationibus a iuventute studiosa, exceptus panegyri.⁶⁸

(„Naujai inauguruotas šviesiausiasis vyskupas Jonas Krišpinas greitai po ingresso grįždamas iš Raseinių aplankė mūsų bažnyčią, kurioje tėvo retorikos profesoriaus pasveikintas panegirika, sveikinimus išsakė ir studentai.“)

Retoriką tuomet dėstė Vilhelmas Burskis⁶⁹. Deja, šie Kražių jėzuitų kūriniai mūsų dienų nepasiekė.

⁶⁷ ARSI, Lit. 56-II, l. 495v–496r.

⁶⁸ ARSI, Lit. 43, l. 261v.

⁶⁹ ARSI, Lit. 57, l. 1v–2r.

Kur pradingo mūsų dienų nepasiekę Kražiuose sukurti kūriniai, tikriausiai taip ir likę rankraščiuose, neaišku. Tikėtina, kad visi tokio pobūdžio veikalai saugoti kolegijos bibliotekoje, o panaikinus ordiną gamtos ar žmonių buvo sunaikinti. Pojėzuitinės Kražių kolegijos 1797 m. inventoriuje vardijant kolegijos patalpas ir jose esantį turtą užfiksuota, kad buvusios bibliotekos patalpose rasta daug knygų, o „į šį [bendrą rastų knygų] skaičių įeina rankraščiai, įrištos knygos be įrašų, supuvusios knygos, būtent ant viršutinės lentynos dėl drėgmę praleidžiančio skliauto“. 1808 m. buvo atlikta šio inventoriaus patikra. Statistika dar liūdnesnė: „Rankraščiai, kaip papuvę ir niekam netinkami, atskiru sąrašu prie bibliotekos inventoriaus prijungti.“⁷⁰ Deja, to „atskiro sąrašo“ taip pat neturime, todėl galime tik spėlioti, kiek ir kokių rankraščių būta bibliotekoje, kiek jų pradingo.

IŠVADOS

Kražių kolegijoje nuo pat pirmųjų jos įkūrimo metų susiformavo tradicija sveikinti naujai išrinktus Žemaičių vyskupus. Iš XVII a. sukurtų maždaug 36 įvairaus pobūdžio kūrinių, skirtų vyskupams yra 10. 8 kūriniai išliko, 2 neturime. Pastebėtina, kad kai kurių kūrinių yra likę tik po vieną egzempliorių, todėl juos skubiai reikia skaitmeninti arba parengti kritinius leidimus.

Žemaičių vyskupams skirti kūriniai rodo literatūrinių tendencijų XVII a. kaitą. Amžiaus pradžioje vyrauja įvairios struktūros panegirikos. Dažniausiai jas sudaro herbiniis eilėraštis, įžanginė prozinė kalba, poema ir epigraminiai ar embleminiai priedai. Panegirikos pagrindu kone visada tapdavo vyskupo herbo figūros, kurias pasitelkiant buvo aukštinamos pačios įvairiausios sveikinamo asmens dorybės. Nuo XVII a. vidurio panegirikų struktūra ėmė keistis ir tapo daug įvairesnė, nesilaikyta ir iki tol įprastos schemos. Tai tikriausiai lėmė ir besikeičiantis požiūris į poetikos bei retorikos mokslus, ir naujos mados literatūroje, ir talentingų dėstytojų (Kazimiero Kojalavičiaus, Andriejaus Mlodzianovskio) pastangos. Amžiaus pabaigoje sveikinimai vyskupams visiškai pasikeičia – jie dažniausiai reiškiami adresato garbei suvaidinant kolegijos

⁷⁰ Kazys Misius, *Kražių mokykla ir gimnazija 1773–1844 metais*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015, p. 301.

retorikos dėstytojo sukomponuotą spektaklį. Deja, nė vieno dramatos teksto, parašyto Kražiuose XVII a., neišliko. Apie sceninių veikalų turinį sužinome iš jų aprašymų spausdintose santraukose. Vis dėlto pastebėtina, kad visi Žemaičių vyskupams skirti kūriniai turi neginčijamų teatrališkumo elementų. Tai lėmė tokio pobūdžio kūrinių atlikimo aplinkybės – vyskupai buvo sveikinami viešai, todėl buvo svarbus ne tik verbalinis kūrinio atlikimas. Nesuprantantiems ar ne itin gerai suprantantiems lotyniškai perprasti kūrinių padėdavo ir barokiškai jį papuošdavo sveikinimo patalpoje iškabintos pieštos emblemos, atspindinčios pagrindines kūrinio mintis.

Jėzuitų į Romą siųsti metiniai laišakai (*annuae litterae*) ir istorijos apybraižos (*historiae*) iš Kražių yra svarbūs ir literatūros istorijai. Šiuose šaltiniuose pateiktos unikalios žinios apie kai kurių kūrinių atlikimą ir duomenys apie mūsų dienų nepasiekusius kūrinius (pvz., kūrinius, skirtus vyskupui Jonui Jeronimui Krišpinui) yra nepaprastai vertingos literatūros ir kultūros istorikams. Jos koreguoja iki šiol žinomų Kražiuose parašytų kūrinių skaičių. Į Romą siųsti trumpieji sąrašai (*catalogi breves*), kuriuose užfiksuota kiekvienų mokslo metų kolegijoje dirbusių jėzuitų sudėtis, taip pat yra svarbus literatūros istorijos šaltinis. Jis leidžia tiksliai nustatyti, kokie profesoriai tam tikrais metais dėstė poetiką ir retoriką – dažniausiai šių disciplinų dėstytojai ir buvo panegirikų autoriai ar bent jau pagrindiniai kūrinių redaktoriai. Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad kai kurių kūrinių, kurie iki šiol buvo laikomi anonimais, autoriai galėtų būti šiandien gana žinomi autoriai, tuo metu dirbę Kražiuose (pvz. Jonas Chondzinskis, Kazimieras Kojalavičius).

Meninis Kražiuose sukurtų kūrinių lygis gana skirtingas. Neabejotinai didžiausią vertę turi tų autorių, kurie vėliau išgarsėjo kaip gana žymūs savo laiko poetai (Jonas Chondzinskis, Kazimieras Kojalavičius, Andriejus Mlodzianovskis), kūriniai. Tačiau visi išlikę ir straipsnyje trumpai aptarti kūriniai rodo aukštą to meto LDK jėzuitų retorinės kultūros ir literatūros lygį, yra vertinga Lietuvos literatūrinio ir kultūrinio palikimo dalis.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

RANKRAŠTINIAI ŠALTINIAI

ARSI (Archivum Romanum Societatis Iesu), Germ. 132.

ARSI, Lit. 6.

ARSI, Lit. 38-I.

ARSI, Lit. 39.

ARSI, Lit. 42-II.

ARSI, Lit. 43.

ARSI, Lit. 56-I.

ARSI, Lit. 57.

ARSI, Lit. 61.

BCz (Biblioteka Książąt Czartoryskich), rankr. 1866.

BU KUL (Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), rankr. 206.

SPAUSDINTI ŠALTINIAI

Annibal ad Capuam deliciis fractus, in Boleslao Audace Poloniae rege voluptatibus Russiae enervato, atque execrando sacrilegio per illatam Divo Stanislao antistiti Cracoviensi mortem Cyprios amores consummante adumbratus, illustrissimo ac reverendissimo domino domino Casimiro Pac Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Samogitiae etc. zeli virtutumque Divi Stanislai haeredi ludis antecinerilibus repraesentatus a devinctissima nomini et honori suo rhetorica iuventute, collegii Chodkiewicziani Societatis Iesu, Vilnae: Typis Academicis S. I., 1693.

Applausus in auspiciatissimum illustrissimi ac reverendissimi patris domini d. Abrahami Woyna Dei et Sedis Apostolicae gratia episcopi Samogitiae adventum, a nobili et studiosa iuventute collegii Chodkiewicziani Crosis exhibiti, Vilnae: In typographeo Academico, 1627.

Clypeus Samogitiae, veterum clypeis adumbratus, gentilitio insigni illustrissimi ac reverendissimi domini, d. Melchioris Heliaszewicz Geysz, episcopi Samogitiae, symbolice expressus et eidem illustrissimi praesuli, cathedram suam primum ac auspiciato occupanti, dacatus a nobili iuventute collegii Crozensis Societatis Iesu, Vilnae: Typis Acad. S. I., 1631.

Fasciae Parczewianae decora illustrissimo ac reverendissimo domino d. Petro Parczewski, Dei et apostolicae sedis gratia Samogitiae episcopo, dioecesim suam auspiciato ingredienti, a Chodkiewicziano collegio Crosensi Societatis Iesu oblata, Vilnae: Typis Academiae Soc. Iesu, 1650.

Illustrissimo et reverendissimo domino d. Georgio Tyszkiewicz episcopo Samogitiae felicem ex Urbe reditum gratulatur nobilis iuventus collegii Crosensis Chodkiewicziani Societatis Iesu, Vilnae: Typis Academiae Societatis Iesu, 1641.

[KOAŁOWICZ WIIUK CASIMIRUS], *Institutionum rhetoricarum pars prima [-secunda] auctore Casimiro Wiiuk Koiałowicz S. I. in lucem editae a Casimiro Dowmont grato discipulo, Vilnae: Typis Acad., 1654.*

[KOIAŁOWICZ WIIUK CASIMIRUS], *Panegyrici heroum varia antehac manu sparsi, nunc ab auctore proprio, p. Casimiro Wiiuk Koiałowicz Societatis Iesu, in gratiam iuventutis studiosae in unum collecti*, Vilnae: Typis Academicis Soc. Iesu, 1668.

[MŁODZIANOWSKI ANDREAS], *Domestica Samogitiae ducatus ornamenta, in venerationem amplissimorum decorum, illustrissimi ac reverendissimi domini, d. Casimiri Pac, episcopi Samogitiae, dum auspicato suam ingreditur dioecesim obviam producta, a Chodkiewicziano Crosensi Societatis Iesu collegio*, Mitaviae: In typographio aulico illustrissimi principis Curlandiae typis Michaelis Karnali, 1668.

Nova et plena luna in primo foelicissimo optatissimoque illustrissimi ac reverendissimi domini d. Georgii Tyszkiewicz Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Samogitiae in suum episcopatum adventu a nobili et studiosa iuventute collegii Crozensis Chodkiewicziani Societatis Iesu oblata et dedicata anno Christiano MDCXXXIV, Vilnae: Typis Academiae Societatis Iesu, 1634.

[SARBIEVIUS MATHIAS CASIMIRUS], *In primo optatissimo auspiciatissimoque illustrissimi ac reverendissimi patris et domini, d. Stanislai Kiszka, Dei gratia episcopi Samogitiae, in suum episcopatum adventu gratulationes a studiosa iuventute gymnasii Chodkiewicziani Crosensis Societatis Iesu oblatae*, Vilnae: In typographo Academico, 1618.

[SARBIEVIUS MATHIAS CASIMIRUS], *Obsequium gratitudinis illustrissimo domino d. Ioanni Carolo Chodkiewicz, palatino Vilnensi, M. L. D. exercituum duci, Livoniae gubernatori, comiti in Szklow, Mysz, et Bychow, Derpatensi, Lubanensi, Velonensi capitaneo etc. etc. ab Apolline Crosensi persolutum; atque a gymnasio Crosensi collegii Chodkiewicziani Societatis Iesu, tamquam munificentissimo erectori oblatum*, Vilnae: Typis Academ[icis] Societatis Iesu, 1619.

[SARBIEVIUS MATHIAS CASIMIRUS], *Sacra lithothesis in prima templi Magnae Virginii Matri dedicati erectione a patribus collegii Crosensis Societatis Iesu, liberalitate illustrissimi domini d. Ioannis Caroli Chodkiewicz, palatini Vilnensis Regni Poloniae adversus hostiles Turcarum copias et M. D. Lith. exercituum ducis, Livoniae gubernatoris, comitis in Szklów, Mysz, et Bychow etc., Derpatensis, Lubanensis, Velonensis etc. etc. capitanei etc. fundati auspicato celebrata ab eiusdem collegii Chodkiewicziani studiosa iuventute descripta et honori eiusdem liberalissimi fundatoris oblata*, Vilnae: Typis Academicis Societatis Iesu, 1621.

[SARBIEWSKI MATHIAS CASIMIRUS], *Reverendi patris Mathiae Casimiri Sarbiewski e Societate Iesu poemata ex vetustis manuscriptis et variis codicillis olim ab auctore dissimulato nomine editis deprompta et in unum collecta*, Vilnae: In typhographia regia academiae et universitatis Societatis Iesu, 1757.

ČEPIENĖ KONSTANCIJA, PETRAUSKIENĖ IRENA, *Vilniaus akademijos spaustuvs leidiniai 1576–1805. Bibliografija*, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Centrinė biblioteka, 1979.

ESTREICHER KAROL, *Bibliografia polska*, t. 12–34, Kraków: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1891–2014.

Index librorum Latinorum Lituaniae saeculi septimi decimi = XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas, sudarė Daiva Narbutienė ir Sigitas Narbutas, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.

SARBIEVIJUS MOTIEJUS KAZIMIERAS, *Akmens pašventinimas (Sacra lithothesis)*, iš lotynų k. vertė, įžanginį straipsnį ir komentarus parašė Skirmantė Šarkauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009.

SARBIEVIJUS MOTIEJUS KAZIMIERAS, *Lenties žaidimai*, parengė Eugenija Ulčinaitė, iš lotynų k. vertė Ona Daukšienė, Rita Katinaitė, Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Baltos lankos, 1995.

LITERATŪRA

BIRŽIŠKA MYKOLAS, „Jėzavitų mokyklos teatras Lietuvoje“, in: *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos*, t. 1, Kaunas, 1931.

BORKOWSKA MAŁGORZATA OSB, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 3: *Wielkie Księstwo Litewskie i ziemie ruskie Korony Polskiej*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.

BRENSZTEJN MICHAŁ, *Teatr szkolny w Krozach na Żmudzi. Odbitka z „Ateneum Wiłeńskiego“*, d. 3, sąs. 9, Wilno: „Lux“, 1925.

BUSZEWICZ ELWIRA, *Sarmacki Horacy i jego liryka*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2006.

CHONDZINSKIS JONAS, „Vieno lenkų dvasiško apmąstymai 1657 metais po Viešpaties atsimainymo šventės, už ką Dievas Lenkų Karūną baudžia ir kaip tolimesnės bausmės išvengti galėtume“, in: *Lietuvos publicistai valstiečių klausimu XVI a. pabaigoje – XVII a. pirmojoje pusėje*, spaudai parengė Ingė Lukšaitė, (*Acta historica Lituania*, t. XII), Vilnius: Pergalė, 1976, p. 143–197.

Elenchus librorum veteris collegii Crosensis anno 1803 compilatus = Buvusios Kražių kolegijos 1803 metų knygų sąrašas, parengė Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017.

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995, oprac. Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996.

ESTREICHER KAROL, *Teatr w Polsce*, Kraków, t. 1–3, 1873–1879.

JUCEVIČIUS LIUDVIKAS, *Mokyti žemaičiai*, Vilnius: Vaga, 1975.

JUZUMAS VINCENTAS, *Žemaičių vyskupijos aprašymas*, parengė Mindaugas Paknys, Varniai: Žemaičių vyskupystės muziejus, 2013.

KOROLKO MIROŚŁAW, „Sarbiewski i jego *Liryki*“, in: Maciej Kazimierz Sarbiewski, *Liryki*, przełożył Tadeusz Karyłowski TJ, opracował Mirosław Korolko, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1980, p. V–LI.

Kražiai amžių sandūroje, sudarė Juozas Girdzijauskas, (*Acta Academiae Artium Vilnensis*, kn. 36), Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.

Kražiai, redagavo Pranas Razminas, Chicago: Kražiškių sambūris, 1983.

Kražiai, Vilnius–Kaunas: Leidykla „XXI amžius“, 1993.

Lietuvos filosofinės minties istorijos šaltiniai, t. 1: Feodalizmo laikotarpis, red. Romanas Plečkaitis, Vilnius: Mintis, 1980.

Lietuvos jėzuitų teatras: XVI–XVIII a. dramų rinktinė, parengė, iš lotynų ir lenkų k. išvertė, įvadą ir komentarus parašė Eugenija Ulčinaitė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008.

- LIŠKEVIČIENĖ JOLITA, *Mundus emblematum: XVII a. Vilniaus spaudinių iliustracijos*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.
- MISIUS KAZYS, *Kražių mokykla ir gimnazija 1773–1844 metais*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015.
- NEDZINSKAITĖ ŽIVILĖ, „*Tepaliks kiekvienas šlovę po savęs ...*“: *Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poetikos ir poezijos recepcija XVII–XVIII amžiaus LDK jėzuitų edukacijos sistemoje*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011.
- Nowy Korbut*, Warszawa-Kraków-Wrocław: Państwowy Instytut Wydawniczy, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963–2015.
- OKOŃ JAN, *Dramat i teatr szkolny jezuitów w Polsce wieku XVII w świetle programów teatralnych*, Wrocław [i inn.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970.
- PATIEJŪNIENĖ EGLĖ, *Brevitas ornata. Mažosios literatūros formos XVI–XVII a. LDK spaudiniuose*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.
- PIECHNIK LUDWIK, *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600–1655*, Rzym: Institutum Historicum Societatis Iesu, 1983.
- PLEČKAITIS ROMANAS, *Lietuvos filosofijos istorija, I tomas: Viduramžiai – Renesansas – Naujieji amžiai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2004.
- Polski Słownik Biograficzny*, Kraków: PAU, 1935–2000.
- ŠARKAUSKIENĖ SKIRMANTĖ, „*Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus Akmens pašventinimas: tarp teatro ir emblemos*“, in: Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Akmens pašventinimas (Sacra lithothesis)*, iš lotynų k. vertė, įžanginį straipsnį ir komentarus parašė Skirmantė Šarkauskienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 7–35.
- ULČINAITĖ EUGENIJA, *Lietuvos Renesanso ir Baroko literatūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
- VALANČIUS MOTIEJUS, *Raštai, t. 6: Žemaičių vyskupystė*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013.
- WALL THOMAS, „*Mathiae Casimiri Sarbiewii bibliographia*“, in: [Mathias Casimirus Sarbiewski], *Mathiae Casimiri Sarbiewski e Societate Iesu Poloni poemata omnia, Staraviesiae: Typis et sumptibus collegii Societatis Iesu*, 1892, p. XXI–LXIV.
- WINDAKIEWICZ STANISŁAW, *Liryka Sarbiewskiego*, Kraków: [s. n.], 1890.
- ZABORSKAITĖ VANDA, *Prie Lietuvos teatro ištakų: XVI–XVIII a. mokyklinis teatras*, Vilnius: Mokslas, 1981.
- Žemaičių vyskupų portretų galerija*, sudarytoja Lijana Birškytė-Klimienė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013.

Literary Activities of the Students and Teachers of Kražiai College in the Seventeenth Century: Works Dedicated to the Samogitian Bishops

Summary

Founded in 1616, Kražiai College became a cultural centre of Samogitia. Samogitian bishops and other distinguished people used to honour it with their visits. Led by their professor of rhetoric, students would welcome them with performances, recitations of panegyrics, and congratulatory orations. Some of these works were printed, others have survived in manuscripts, and still others are probably lost for good. There were about 36 of them in all.

In the first paper of the planned cycle of articles, the author discusses occasional works created at Kražiai College in the seventeenth century, which were dedicated to the bishops of Samogitia. There were ten of them: eight works are extant, and two did not survive. The works dedicated to the Samogitian bishops point to several things. First of all, it is changes in the seventeenth-century literary trends. At the beginning of the century, the leading position was taken up by panegyrics of various structures. Mostly they consisted of an armorial verse, an introductory speech in prose, a poem, and epigrammatic or emblematic appendices. Figures of a bishop's coat of arms would almost without exceptions turn into the keystone of a panegyric: they were used to glorify a large diversity of virtues of the person congratulated. From the middle of the seventeenth century, the structure of the panegyrics began to change: it became much more varied and the common structural pattern was no longer adhered to. This was determined by a changing attitude towards the disciplines of poetics and rhetoric, new fashions in literature, and by the efforts of talented professors (Casimirus Koialowicz, Andreas Młodzianowski). At the end of the century, congratulations to the bishops underwent a radical change: they mostly acquired the form of a performance written by the college's teacher of rhetoric performed in honour of the distinguished addressee. Unfortunately, not a single text of a drama written in Kražiai in the seventeenth century has reached us. Information on the content of these dramatic works can be gathered from their descriptions in published summaries. It should be noted that all works dedicated to Samogitian bishops contain undeniable theatrical elements. This was brought about by the circumstances of the performance of works of this type: the bishops were congratulated publicly and thus it was not only the

verbal rendition of a work that was important. For those who did not understand Latin or whose knowledge of this language was insufficient, the emblems put up in the hall of congratulation reflecting the main ideas of a work assisted in understanding the work.

Annual letters (*annuae litterae*) that Jesuits used to send to Rome, historical outlines (*historiae*), and short catalogues of college residents (*catalogi breves*) from Kražiai are important sources of literary history. They contain unique information about the performance of some works and the works that have not reached us. Short catalogues of the Jesuits employed at the college during each academic year makes it possible to determine accurately the names of the professors that had taught rhetorics and poetic in a particular year. It was the teachers of these disciplines that mostly authored the panegyrics or were the main editors of these works. Analysis of the data showed that some authors who are well known today and who worked in Kražiai at that time (for example, Ioannes Chądzynski, Casimirus Koialowicz) might have penned the works that were earlier thought to be anonymous.

The artistic level of the works created in Kražiai varies. There can be no doubt that the most valuable are the works by the authors who later gained fame as acclaimed poets of their time (Ioannes Chądzynski, Casimirus Koialowicz, Andreas Młodzianowski). Nonetheless, all extant works concisely described in this paper point to the mastery of the rules of poetics and rhetoric, both by the Jesuit and layman students of Kražiai College, and by their professors. They demonstrate a high artistic level, add details to the literary picture of the Grand Duchy of Lithuania, and are a part of the literary and cultural heritage of Lithuania.

KEYWORDS: Kražiai College; Society of Jesus; Jesuit students and professors; Samogitian bishops; Lithuanian literature (Latin); seventeenth century; printed works; manuscripts; panegyric, drama.

Gauta 2017 10 17

Priimta 2017 11 11